

3:dje afd. 4:de afd.
Kr. öre. Kr. öre.

karta, förutom föreskrifven lösen, hvilken
för karta från Generallandtmäterikonto-
ret arkvis utgår med mot lösen svarande
stämpel, geometrisk

0: 50. 0: 50.

Om remiss till Bevillnings-Utskottet anhålles.

Stockholm den 27 Januari 1886.

I. Lyttkens.

N:o 80.

*Af Herr G. F. Östberg: Om skrifvelse till Kongl. Maj:t med be-
gäran om framläggande af förslag till förändrade bestäm-
melser angående inspektion af folkskolorna.*

Man har ofta framställt klagomål öfver att undervisningen i folkskolan icke allestädes skötes på ett tillfredsställande sätt. Och ehuru det bör med styrka framhållas, att folkskolan under senare tider visat en kraftig utveckling, så kan det likväl icke förnekas, att klagomålen ega befogethet och att åtgärder äro behöfliga för att ytterligare befrämja folkskolans utveckling.

Man kan dervid rigta sin uppmärksamhet åt trenne håll, dels åt lärarnes utbildning, dels åt förbättring af skolstyrelsen, dels åt förstärkning af folkskoleinspektionen.

I det förstnämnda afseendet, lärarebildningen, synas för närvarande inga förändringar böra vidtagas, då lärareseminarierna i de flesta afseenden

på ett tillfredsställande sätt fylla sitt värf och deras verksamhet ej varit föremål för anmärkning.

I fråga om skolstyrelsernas verksamhet hafva deremot viktiga anmärkningar varit gjorda. Förhållandena hafva så gestaltat sig, att i allmänhet, synnerligen på landsbygden, skolans ledning ligger helt och hållet i presterskapets hand. Detta må nu bero derpå, att presten ensam eger förmåga att bedöma undervisningsfrågor eller på en välmenande önskan hos honom att befria skolrådets öfriga ledamöter från ett betungande arbete eller på en önskan hos honom att ensam behålla makten öfver skolan eller på liknöjdhet och bristande pligtkänsla hos skolrådsledamöterna, alltnog, förhållandet är sådant, att församlingen icke direkt deltager i omsorgen om undervisningens befrämjande, hvilket dock ur flera synpunkter skulle vara för skolan gagneligt. Då det rådande missförhållandet, som icke blott ur principiell synpunkt är att beklaga, utan äfven i många fall visat sig hinderligt för undervisningens riktiga ordnande och bedrifvande, har ansetts ega ett stöd i kyrkoherdes sjelfskrifvenhet såsom ordförande i skolrådet, hafva yrkanden om upphäfvande af denna sjelfskrifvenhet flerfaldiga gånger framställts inom Riksdagen.

Att emellertid helt enkelt upphäfva denna sjelfskrifvenhet utan att på annat sätt skaffa tillräckliga garantier för skolans behöriga ledning, vore enligt mitt förmenande ett högst vådligt experiment, som enligt all anledning skulle bota ett ondt med ett sämre. Man har nemligen utgått från den helt och hållet oberättigade föreställningen, att församlingen alltid skulle tillse, att till ordförande i skolrådet sattes den lämpligaste personen, vare sig pastor eller någon annan. Enligt min öfvertygelse skulle det mycket ofta inträffa, att pastor icke valdes till ordförande i skolrådet, äfven när han vore den lämpligaste eller kanske den enda lämplige personen för ifrågavarande befattning. Under stundom skulle ett mindre godt förhållande mellan pastor och inflytelserikare församlingsmedlemmar föranleda, att en annan person valdes, som för *skolan* vore vida mindre lämplig. Mången gång skulle en skollärare, som kände sig besvärad af pastors öfverinseende, förmå församlingen att välja till ordförande en person, som utan sjelfständigt omdöme i skolfrågor icke blefve annat än skollärarens verktyg. Inom församlingar, der sekteriska rörelser af ett eller annat slag gjort sig starkt gällande, skulle dessas anhängare uppbjuda alla sina krafter för att sätta en af de sina på ordförandeplatsen. På de ställen, der befolkningen vore delad i partier, hade man att äfventyra flitiga ombyten af ordförande med olika åsichter och omkastningar i sättet för skolans verksamhet, skadliga för skolans arbete och hinderliga för folkskoleinspektörens framgångsrika verksamhet. Man skulle således genom att utan vidare upphäfva pastors sjelfskrifvenhet såsom ordförande i skolrådet äfventyra,

att skolan komme i händerna på personer, som hvarken egde förmåga eller god vilja att föra skolan framåt, att skollärarne komme i tillfälle att förskaffa sig ett obehörigt stort och otillräckligt kontrolleradt inflytande på skolans ledning, att sekterism komme att på skolan utöfva ett inflytande, som blefve af vida betänkligare art än det, som af statskyrkans prester utöfvas, att skolstyrelsen blefve föremål för partiets stridigheter och att skolan blefve utsatt för ofta upprepade förändringar i sitt arbetssätt.

Då det för närvarande icke torde vara möjligt att bereda några verk samma garantier emot de vådor, som en lagändring af nyss omförmälda beskaffenhet skulle bära i sitt sköte, anser jag, att man icke nu bör söka vinna en förbättring af skolans lokalstyrelse genom förändring i gällande föreskrifter om skolrådsordförande. Jag tror deremot, att om man med tillräcklig styrka fäster presterskapets uppmärksamhet derpå, att det är dess pligt såsom ordförande att för skolans uppgift intressera och till verksamhet för skolan uppkalla alla dugliga lekmannakrafter inom församlingarna, skall en sådan vädjan icke blifva utan verkan.

I en förstärkning och utveckling af folkskoleinspektionen ser jag deremot det sätt, hvarpå man icke blott lättast och med minsta rubbning i nuvarande organisation kan åstadkomma förbättring i skolundervisningen, utan äfven hastigast och säkrast kan vinna detta mål.

Då denna institution först upprättades, var det naturligt, att man i saknad af erfarenhet om det gagn, som deraf skulle kunna härflyta, gaf åt densamma en helt tillfällig organisation. Men det förefaller underligt, att den ännu, sedan mera än 30 års erfarenhet visat dess stora nytta, förblifvit kvarstående på samma provisoriska ståndpunkt. Ett sådant förhållande lär dock knappast bevisa, att man ansett folkskoleinspektionen hittills hafva fullgjort allt, som genom en inspektion kan åstadkommas. Tvärt om föreställer jag mig, att hvar och en skall medgifva, att på detta område ännu mycket kan förbättras.

Folkskoleinspektörsbefattningen är i de flesta fall en bisysselsättning. Vid genomgående af 1885 års matrikel öfver folkskoleinspektörer m. fl. finner man, att af samtliga 51 inspektörer voro

kyrkoherdar, komministrar och kateketer	18
lärare vid folkskoleseminarier	14
lärare vid högre läroverk	7
folkhögskoleföreståndare	3
utan uppgifvet annat yrke	9;

hvarvid bör anmärkas å ena sidan, att bland de sistnämnde förekomma alla de 5 af skolstyrelserna i Stockholm, Göteborg, Norrköping, Malmö och Jönköping tillsatte inspektörerna, och å andra sidan, att en och annan af de

öfrige inspektörerna eger tjänstledighet från sin ordinarie befattning. Om det redan i och för sig måste anses betänkligt, att inspektionsverksamheten blir en bisak vid sidan af andra embetsgöromål af vigtig art, så måste detta ännu mera vara förhållandet, när inspektionsdistrikten äro så vidsträckta, att de icke ens kunna tillfredsställande skötas af en person, som vore i tillfälle att deråt egna hela sin verksamhet. Utan att kunna fullständigt utreda frågan om inspektionsdistriktens omfång, vill jag till belysning af saken meddela, att nyss åberopade matrikel anger skoldistriktens antal inom riket till 2,434 och folkskolelärarnes, oberäknadt småskolelärarnes, till 4,859. Om dessa skulle jemt fördelas på de 51 inspektörerna, finge hvar och en på sin andel 48 distrikt och 95 lärare samt minst lika många småskolelärare. Då man tager i betraktande å ena sidan den begränsade tid, som inspektörerna i allmänhet kunna egna åt skolorna, och å den andra det stora antal, på somliga trakter från hvarandra vidt skilda skolor, som äro anförtrödda åt hvarje inspektörs uppsigt, så är det ej att undra på, att inspektörer ej alltid medhinna att ens en gång om året besöka hvarje skola och att besöken ofta blifva så brådskande, att inspektören hufvudsakligen ser till, att skolans längder äro ordentligt förda och att skolans lokal är i giltigt skick, men icke medhinner att åt läraren meddela väckelse, råd och anvisningar i afseende å undervisningen och skolans skötsel i öfrigt, hvilket dock är det vigtigaste, som man med inspektionen bör åsyfta.

Om inspektionen i detta afseende skall kunna göra full nytta, är det enligt mitt förmenande nödvändigt, att inspektörerna försättas i den ställning, att de kunna egna hela sin verksamhet åt inspektionen och att deras distrikt bestämmas till ett sådant omfång, att de kunna grundligt inspektera hvarje skola minst tvenne gånger om året. I hvilken mån deras antal för detta måls uppnående kan behöfva ökas, lärer endast genom en särskild undersökning kunna utrönas.

För en sålunda förändrad organisation erfordras emellertid såsom vilkor, att åt inspektörerna gifves en mera betryggad ställning, än nu är händelsen. För att erhålla dugliga inspektörer och för att få behålla dem under längre tid blir nödvändigt, att de erhålla ordinarie anställning och en tillräcklig aflöning.

Anslagen till arfvoden och resekostnadsersättning åt folkskoleinspektörer utgöra för närvarande 109,400 kronor, nemligen 95,000 kronor från staten och 14,400 kronor från landstingen. Tydligen måste den omorganisation, jag anser böra vidtagas, kräfva en betydlig förhöjning i dessa anslag, men betänkligheterna i fråga om kostnaden böra vika för hvar och en, som tillräckligt uppskattar vigten af en god folkundervisning och i likhet med mig

tror, att en fördubblad utgift skall göra inspektionen mer än dubbelt så verksam för folkskolans höjande.

Äfven i ett annat hänseende skulle jag anse en förändring önskvärd. Inspektörerna förordnas nu af chefen för Ecklesiastikdepartementet med undantag för de fem, som tillsätts af skolstyrelsen i större städer. I samma mån som inspektörernas makt och myndighet utvidgas, vare sig lagligt eller faktiskt, kan man deri se en fara för den kommunala sjelfstyrelsen i fråga om folkskolan. En sådan fara skulle man kunna undvika genom att sätta folkskoleinspektionen i beroende af landstingen. Redan nu hafva några landsting genom af dem lemnade bidrag till aflöning åt inspektörer förskaffat sig ett visst inflytande öfver deras tillsättning och verksamhet. Sedan nu folkskoleinspektionen vunnit allmänt erkännande och en viss stadga, är det möjligt att fortgå på denna väg, och det synes i alla afseenden lämpligt att låta landstinget såsom den större kommunen öfvertaga ansvaret att öfvervaka och understödja den mindre kommunens arbete för undervisningen. Landstingen borde derföre ega rätt att inom stadgade kompetensvillkor tillsätta folkskoleinspektörer samt öfvervaka deras verksamhet. Men mot denna rätt borde svara skyldighet att bidraga till deras aflöning. Denna skyldighet synes bäst kunna ordnas på det sätt, att landstinget aflönar inspektören med rätt att af statsmedel uppbära ett understöd, uppgående till viss andel af lönen.

På grund af hvad jag sålunda anfört vågar jag hemställa,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Konungen anhålla, det Konungen behågade låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till förändrade bestämmelser angående inspektion af folkskolan, hvilande hufvudsakligen på de grunder, att inspektörerna erhålla ordinarie anställning och tillräcklig aflöning för att kunna egna hela sin verksamhet åt folkskoleinspektionen, att inspektionsdistrikten bestämmas till det omfång, att hvarje skola kan inspekteras minst två gånger om året och att landstingen erhålla inflytande på tillsättandet af inspektörerna och tillsynen öfver deras verksamhet i förening med skyldighet att deltaga i deras aflönande.

Stockholm den 26 Januari 1886.

G. F. Östberg.